

**SAHNEDEN
SÖZE
DÜŞENLER**

Mustafa Bal

SAHNEDEN SÖZE DÜŞENLER

Mustafa BAL

ISBN: 978-605-9354-59-2

Yayıncı Sertifika No : 25465

Yayın Koordinatörü : Yasin DİLMEN

Mizanpaj ve Kapak : Rahime DİLMEN

Kapak Fotoğrafi : Mesut Yavuz

Baskı ve Cilt : Reaksiyon Matbaacılık, ANKARA/2017

DOI: 10.37609/akya.1697

2017 AKADEMİSYEN A.Ş

Halk Sk. 5/A Yenişehir/ANKARA

Tel: 0312 431 16 33

www.akademisyen.com

Bu kitabın yayın hakkı AKADEMİSYEN KİTABEVİ'ne aittir. 5846 ve 2936 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Yasası Gereği herhangi bir bölümü, resmi veya yazısı, yazarların ve yayımlayıcısının yazılı izni alınmadan tekrarlanamaz, basılamaz, kopyası çıkarılamaz, fotokopisi alınamaz veya kopya anlamı taşıyabilecek hiçbir işlem yapılamaz. Yazıların içerikleri yazarları bağlamaktadır.

Dağıtım Adresi

Akademisyen Kitabevi

Halk Sk. 5/A Yenişehir/ANKARA

Tel: 0312 431 16 33

www.akademisyen.com

2017

İÇİNDEKİLER

<i>Kaleminden Bal Damlayan Bir Eleştirmen</i>	v
<i>Eleştiri Dedikleri</i>	vii
Teneke- Ankara Devlet Tiyatrosu	7
Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç- İstanbul Devlet Tiyatrosu	13
Çöl Fırtınaları- İstanbul Devlet Tiyatrosu	19
Beceriksizler- Diyarbakır Devlet Tiyatrosu	27
Bedeli Ödenmiştir (Üçüncü Zil)- Ankara Ekin Tiyatrosu	31
Guguk Kuşu- Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Tiyatroları	37
Müziksiz Evin Konukları- Tiyatrokare	41
Adolf- Bo Sahne	47
On İki Öfkeli Adam- İstanbul Büyükşehir Belediyesi Şehir Tiyatroları	51
Yirmi Beş- Tiyatro D22	57
Meraklısı İçin Öyle Bir Hikaye- Ankara Devlet Tiyatrosu	63
Matruşka- Adana Devlet Tiyatrosu	71
Umut- Ankara Devlet Tiyatrosu	77
Bir Aşk Söyleminden Parçalar- Santral Kumpanya	83
Çılgın Dünya- Tiyatro İstanbul	89
Bir Şehnaz Oyun- Alanya Belediye Tiyatrosu	93
Ceza Külliyesi- Tatbikat Sahnesi	97
Lena Leyla ve Ötekiler- Bakırköy Belediye Tiyatroları	103
Seyhan Belediyesi'nde Saygı Duruşu "Yolcu" ve "Toros Canavarı"- Seyhan Belediyesi Şehir Tiyatrosu	107
Sırça Hayvan Koleksiyonu- İstanbul Büyükşehir Belediyesi Şehir Tiyatroları	113
Ayyar Hamza- Adana Büyükşehir Belediye Tiyatrosu	119

Kanlı Düğün- Sivas Devlet Tiyatrosu	125
Cyrano de Bergerac- Tiyatro Ak'la Kara	131
Van Gogh- Tiyatro Gerçek	137
Fosforlu- Tiyatrokare	141
Kapıların Dışında- Yolcu Tiyatro	147
Terzi- İstanbul Büyükşehir Belediyesi Şehir Tiyatroları	153
Tiyatro Agon/ Tiyatro Mavra	159
Trom- Seyyar Sahne	167
Macun Hokkası- Adana Devlet Tiyatrosu	173
Çöplük- Adana Devlet Tiyatrosu	183
Tesadüfen Kadın Elizabeth- Ankara Sanat Tiyatrosu	193
Hayvanat Bahçesi Öyküsü- Sarıyer Belediye Tiyatrosu	199
“Küheylan” ın Şiirini Okumak	207
Mezarsız Ölümler’de Varoluş ve Tatbikat Sahnesi’nde Var Olan Sartre	219
Özgeçmiş	227

KALEMİNDEN BAL DAMLAYAN BİR ELEŞTİRMEN

Mustafa Bal, Adana'dan yazılarını, oyun eleştirilerini Yeni Tiyatro Dergisi'ne göndermeye başladığında "yeni" bir eleştirmenle karşı karşıya olduğumu anlamıştım ve hem dergimize hem de tiyatro dünyasına bir eleştirmen kazandıracak olmanın kıvancıyla dolmuştum; gönenmişim kısacası... Çünkü ben şu anda bile yazma potansiyeli olup da yazmayan, köşesinden öylece durumları izleyen onlarca kişi olduğunu biliyorum. Tiyatro okullarından mezun olan kişilerin yarısı yazmaya başlasalar Türkiye'de şu an çok şey değişirdi.

Adana doğumlu, Cahit Sıtkı'nın "Otuz Beş Yaş" şiirinde dediği gibi "yolun yarısına" yaklaşmış bu genç adam beni çok şaşırtmıştı; çünkü yazdıklarıyla değme eleştirmenlere taş çıkartacak özellikler gösteriyordu. İzlediği, ele aldığı oyunları sadece içerikleriyle değil, sahneleme özellikleriyle de irdeliyordu. Zaten sahnelenmiş bir oyunu, sadece içeriğiyle ele almak "eleştiri" açısından eksik bir değerlendirmedir. Hem oyunda çalışan tüm ekip, hem oyunu izleyenler rejî ve oyunculuk yanında diğer sahne etmenleri hakkında da bir şeyler duymak isterler. Dekorundan müziğine, kostümünden dramaturgi çalışmalarına kadar donanımlı bir eleştirmenin görüşünü merak ederler. Hatta bu, yeni yazmaya başlayan eleştirmenler için de çok önem taşımaktadır; çünkü yeni yazmaya başlayan eleştirmenler de yazısını hakkıyla ve ayrıntılı yazan eleştirmenlerden çok şeyler öğrenmektedirler. Hatta en başta onlara öykünüp sonra da kendi seslerini bulabilmektedirler.

Ayrıca en çok yakındığım yazım kurallarında da başarılı oluşu da beni çok heyecanlandırmıştı; böylece onun yazdıkları üzerinde hemen hiç düzeltme yapmadan, okuyup dizgiye gönderebiliyor-

dum. Bunda Mustafa Bal'ın lisans eğitimini Çukurova Üniversitesi'nin Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde yapmış olmasının büyük payı vardı; Mustafa mezun olduğu bölümün hakkını yazdıklarının sadece içeriğiyle değil, biçimsel özellikleriyle de veriyordu. Yine aynı Üniversite'nin "Yeni Türk Edebiyatı Bölümü"nde yüksek lisansını tamamlayan Mustafa Bal'ın fotoğrafçılık ve kısa film çalışmalarının olduğunu biliyoruz.

Adana'da çeşitli yayın organlarında editörlük de yapmış olan Mustafa Bal'ın kaleminden bal da damlıyordu. Çünkü Mustafa, eleştirilerini olumlu bir biçimde, karşısındakileri incitmemeye gayret göstererek yazıyordu.

Mustafa Bal'ın eleştiri ve makalelerinin derlendiği bu kitabın tiyatro dünyamız için ufuk açıcı olmasını dilerken, Mustafa'nın kaleminin sürekli işlemesini ve ışmasını umuyorum.

Erbil Gökteş

Yeni Tiyatro Dergisi

Genel Yayın Yönetmeni

ELEŞTİRİ DEDİKLERİ

Nuri Bilge'nin deyimiyle “Uzak” bir sözcük değil mi? İnsanların tam olarak ne olduğunu bilmediği, belki de bilmek istemediği bir kavram eleştiri. Yalnız olumsuz özelliklerin anlatıldığı düşünül-
düğünden sevimsiz gelen bir sözcük. Sözcüğün ne anlama gel-
diği, hangi sözcüklerle karşılandığı farklı kişiler ve kaynaklarca farklı şekillerde ele alınır. Hatta eleştirmenlerin yaklaşımı dahi farklılık gösterir. Öyle ince anlam farklılıkları ortaya çıkar ki bun-
lar dahi bir mizah oluşturur.

Eleştiri için daha çok “tenkid”, “kritik” sözcüklerinin kullanıldığı biliniyor. Tenkid ile kritik sözcüklerini kullananlar birbirleriyle sözcüklerin kökeni nedeniyle anlaşamazlar. Arapça mı, Yunanca mı? Hatta tenkid sözcüğünü tenkit diye yazdığınızda yalnızca yazım üzerine yazdığınız anlamına geleceğinden kendinizi sınırlamış olursunuz kimilerine göre (!) Bu edebiyatçılarla da uğraşmaz hani! “Kritik sözcüğünün kökeni İngilizce, Almanca, Fransızca ve Yunanca şöyledir” diye devam edenler de çıkabilir...

Ne güzel bir sözcük değil mi: Eleştiri.

Bir de eleştirmen var tabi. Münekkid, eleştirmeci. (Ve Cemal Süreya'nın Eleştirmen şiirini hatırlarım, gülümserim.)

Aristoteles'in Poetica'sıyla - aslında kuramsal bir eserdir- başlayan eleştiri, bir tür olarak hep var olmasına karşın tek bir eser ile kendini var etmemiştir yüzyıllarca. Romalı Horatius'un Ars Poetika adlı eserini ve sonraki dönemlerde sanatçılar arasındaki yazışmaları farklı bir yere koyalım. Düşünsel gelişimin ortam bulabildiği ilerleyen yüzyıllarda kendine yeni bir hareket alanı yakaladı eleştiri. 17. yüzyılın ortalarından sonra kendini gösteren eleştiri *Boileau* ile katı yargılar sundu. *Fontenelle* sanat eserlerini, yalnızca

yazıldığı zamanın değil, iklimin de etkilediğini ileri sürdü. Daha sonra *Saint Beuve*, *Hipolit Taine* gibi eleştirinin güçlü isimleri özgün eserlerle varlıklarını hissettirdi. *Lessing*, *Roland Barthes*, *R. Jacobson*, *U. Eco*, *G. Genette*, *A. Gide*, *A. France*, *W. Benjamin* gibi sanat eleştirmenleri bütün dünya tarafından okundu.

Türün yerleşmesiyle birlikte eleştirinin sanatın neresinde durduğu sorunu ortaya çıktı. Eleştiriye bir bilim değil sanat olarak kabul eden *Baudelaire*, şairi ve romancıyı okur gibi eleştirmeni okuruz diyen *Ataç* ve sanat eleştirisinin sanatla yapılacağını belirten *Schlegel* eleştiriye ve eleştirmene önemli değer verdiler. Eleştirmenlikten “auteur” yönetmenliğe geçen *Francois Truffaut*, *Claude Chabrol*, *Lois Malle*, *Jean- Luc Godard* isimlerini unutmak mümkün mü? (O çok sevdiğim *Inarritu*'nun *Birdman* filmindeki “sanatçı olamayan eleştirmen olur” ifadesini ciddiye alır mıyız artık!)

Günlük gazetelerde yazılan eleştirileri bir kenara bırakacak olursak edebi bir tür olarak ele alacağımız eleştiri sanatsal bir üründür. Sanat eleştirisi dediğimizde kapsamın ne kadar geniş olduğunu düşünüp bunu alt türlere ayırırız. Ancak şunu bilmeliyiz ki edebi bir tür dediğimiz eleştiri öncelikle “yazınsal” olarak var olur. Bu nedenle “önce edebi eleştiri vardı”.

Edebi, plastik, fonetik, dramatik ya da görsel sanat dalları üzerine çeşitli eleştiriler kaleme alınır. Bütün bu eleştiri yazıları edebi eleştirinin kuramları etrafında şekillenir. Bunlar arasında felsefi alt yapısı olan eleştirilerin yanı sıra popüler olanı yakalama adına sinema eleştirisi adını daha sık duyarız. Seyirci kitlesi oldukça sınırlı olan modern sanat eleştirisi özellikle Batı toplumlarında önemli ürünler ortaya koyarken Türkiye’de yeterince kabul görmez. Yaratıldığı mekânın konumu, dışarıya kapalılığı nedeniyle kendine özgü ölçütleri herkes tarafından bilinmeyen tiyatro ayrı bir yer işgal eder eleştiride. Akademik camianın değerli isimleri Zehra İpşiroğlu, Ayşegül Yüksel gibi isimlerin yanı sıra gazete ve

dergilerde çalışan yazarlar bu açığı kapattılar. Tiyatro Eleştirmenler Birliği (TEB)'nin yaklaşık 50 üyesiyle bu alandaki çalışmalar edebiyata oranla geride bulunsa da hızla devam ediyor. Ne de olsa geleneksel olmayan tiyatronun Türkiye'deki varlığı yüz elli yılı bulmuyor.

Teknolojinin sunduğu imkânları değerlendiren ve internet ortamında yazılan yazıların varlığını yadsımadan yazılı basının edebi olanı yansıtma gücünü belirtmemiz gerekir. Bloglarda ve internet sitelerinde değerli yazılar yer almakla birlikte bunların sanatsal olana yaklaşımı, bakış açısı, dile hakim olma sorunları ve editör denetiminden geçmeden yayınlandıkları da gerçektir.

Özdemir Nutku'nun şu cümlelerinin altına imzamı atarım.

“Eleştirmenin farkında olması gereken şey, yazarın amacı, yönetmenin yorumu, oyuncuların bu yorum içindeki oynayışları, seyircinin tepkisidir. Yazarın var ettiği ile yönetmenin gerçekleştirdiği arasında fark varsa eleştirmen bunu bulup çıkarmalıdır. ya da yönetmenin yorumu ile herhangi bir oyuncunun sahne üzerindeki oyunu arasında bir tutarsızlık görüyorsa buna işaret etmelidir. Ayrıca dekorun giysinin, ışıklamanın, aksesuarın, sahne etmenlerinin biçem yönünden yoruma uyup uymadığını göstermelidir. Bütün bunları yazıya dökerken okura içtenliğini de hissettirmelidir.”

Her ne kadar Özdemir Hoca'nın “eleştirmenin 40 yaş sınırı”na ulaşmamış olsam da belirttiği özellikleri uygulama konusunda hassas davranmaya çalışıyorum. Yazdığım tiyatro dergilerinde üzerinde önemle durduğum konular bunlar.

Tiyatro eleştirisini bir tür olarak ele aldığım yazılarımda edebi türlerin iç içe geçtiği görülebilir. Tür, kapsam ve içerik olarak iki bölüm haline getirdiğim kitabı siz okuyucularıma sunmaktan mutluluk duyarım.

Yazıların kitaplaşmasından önce okura ulaşmasını sağlayan tiyatronline.com editörü Enver Başar'a, yazılarımın yazılı basında yer almasını sağlayan Yeni Tiyatro dergisi genel yayın yönetmeni Erbil Göktaş'a teşekkür ederim.

Ve pek değerli üç kültür insanı;

İlk profesyonel yazım olan *Bir İnsan, Bir Ağaç, Bir Köpek* oyunuyla benim eleştiri/ dramaturji serüvenimin başlamasına ön ayak olan, fotoğraf dostum, "abi"m Mesut Yavuz,

Eleştirmen kimliğimin resmiyete kavuşmasını sağlamanın ötesinde bana tiyatro dünyasının kapılarını açan ve hep yaşayacak hocam Üstün Akmen,

2005 yılında *Fehim Paşa Konağı* oyununda beni yardımcı yönetmen olarak kabul eden dönemin Devlet Tiyatroları Başdramaturgu Osman Özkan.

Mustafa Bal

*Homo Ludens, önce sustu. Hareket dahi
etmeden kaç bin yıl geçirdi. Konuşmak istedi
ancak ses çıkarmayı bilmiyordu, derken
yürüdü. Koştı. Bedeninden çeşitli sesler
çıktığını fark etti. Ses ve hareket birleşmişti.
Maskesiyle bir kişi de değildi artık.
Dans eden homo, yeni bir sanat doğurdu
kendi içinden.*

gören kişi konumuna getiriyor. Yönetmen bu sayede seyirciye de aynı varoluşsal sorgulamaları yaşatabiliyor. Temsilde bazı seyircilerin oyun bittikten sonra kendilerini oyunun amaçladığı sorgulamalara kaptırmaları nedeniyle alkışlamakta geciktiğini söylemeliyim. Seyirciyi yabancılaştırmayı sağlayan tek öge ise üç kez çalınan “*Daha dün annemizin kollarında yaşarken*” şarkısı oluyor. Oyunun ışık tasarımcısı Mustafa Bal (adaşım), oyun boyu kullandığı genel ışıkla sahneleme sırasında çok yorulmasa da tasarımın düzenlenmesi sırasında morg içi aydınlatma konusunda titiz çalışmış. Oyunda ışık, metnin içerik zorluğu nedeniyle oyuncuların yaşadığı ruhsal durumları yüzleriyle aktarmasını kolaylaştırmış ve başarılı bir atmosfer oluşturmuş.

Tiyatroyu yalnızca bir temsil sanatı olarak görmeyen Tatbikat Sahnesi, tiyatronun insana/ hayata bakışını, özgün eserleri deneysel ve yaratıcı biçimde sunarak sahneleyen bir topluluk. Bu deneysel ve özgün yaklaşımlarıyla tiyatronun geleneksel kalıpların dışında sorgulayıcı çalışmalar üretiyorlar. Mezarsız Ölüler oyununda olduğu gibi metin dilinin yanı sıra sahne dilinde de kendini gösteren bu sorgulama sağlam bir dramaturji ile yeni bir üslup ortaya çıkarıyor.

KAYNAKÇA

Tiyatro Ansiklopedisi, Aziz Çalışlar

Mezarsız Ölüler, Jean Paul Sartre, çev. Işık Noyan

Not: Yazının Hürriyet Gösteri dergisinde yayımlanmasının ardından benimle iletişime geçmeye çalışan ancak üç ay sonra görüşebildiğimiz Sayın Adalet Ağaoğlu'na göstermiş olduğu ilgi dolayısıyla sonsuz teşekkürlerimi sunarım.